

מבט על, גיליון 639, 7 בדצמבר 2014

המטבעות של 'המדינה האסלאמית' – משמעות פוליטית-סמלית למהלך כלכלי

אופיר וינטר

לשכת האוצר של 'המדינה האסלאמית' – דאע'ש – בישרה ב-13 בנובמבר 2014 על הנפקת סדרה ראשונה של מטבעות, שעתידה להיות בשימוש בטריטוריה הנמצאת בשליטתה בכפוף להנחייתו הישירה של מנהיגה אבו-בכר אל-בגדאדי. ההנפקה כוללת שבעה מטבעות בעלי ערכים שונים, המגלמים את משקלי המתכות שמהן הם עשויים, לפי אמות מידה הלכתיות-אסלאמיות של דינר (4.25 גרם זהב), דירהם (2.975 גרם כסף) ופילס (0.496 גרם נחושת).

למהלך זה נודעה בעיני מנהיגי 'המדינה האסלאמית' משמעות כפולה – סמלית וכלכלית. לצד שאיפתה לאותת לקהל הביתי והחיצוני כאחד, כי היא מדינה ריבונית – ולא ארגון – ולהעניק למסר זה ביטוי איקונוגרפי, הנפקת המטבעות מהווה מבחינתה שלב נוסף במימוש חזון מהפכני – רדיקאלי, הכולל כינון משטר מוניטרי הלכתי-אסלאמי, השתחררות מתלות במערכת הפיננסית הבינלאומית, ואף הובלת גל עולמי של התנערות מהדולר האמריקאי.

המשמעות המדינית-הסמליות

כישות מדינית שאינה מוכרת על ידי מדינות העולם ואשר נאבקת על ביסוס סמכותה בקרב האזרחים האמורים לראות עצמם כנתיניה, המטבעות העצמאיים יגבו את טענתה של 'המדינה האסלאמית' לריבונות, בעוד המשך השימוש במטבעותיהן של אותן מדינות שהיא חותרת לפרקן יחליש טענה זו. מעבר לכך, הסמלים המעטרים את המטבעות מעניקים נדבך נוסף למערך ההסברה שלה. הם נועדו לסייע לה להנחיל בקרב קהלי יעד מבית ומחוץ מסרים הנוגעים לזהותה, שאיפותיה, גבולותיה ולאתוסים המנחים את מדיניותה. סמלים אלה נחלקים לשתי קבוצות עיקריות אשר מבטאות את המתח בין יעדיה הגלובאליים השאפתניים של 'המדינה האסלאמית' לבין הזדקקותה הבלתי-נמנעת לשיתוף פעולה מצד האוכלוסייה החיה בגבולותיה הריאליים.

סמלים המבטאים חזון אסטרטגי ארוך-טווח

מסרים מרחיקי לכת, הניצבים בבסיס האידיאולוגיה של 'המדינה האסלאמית', משתקפים במטבע זהב בן חמישה דינר המציג את חמש יבשות תבל וכן במטבע נחושת של עשרה פילס המציג את הסהר המוסלמי. הדימוי הראשון, כפי שהובהר בפרסומים רשמיים, מסמל את ההבטחה שנתן על פי המסורת האל לנביא מוחמד, כי אומתו תחלוש על שטח הנע מקצהו המזרחי עד קצהו המערבי של כדור הארץ. הסהר המוסלמי, כמייצג את לוח השנה ההיגרי ומתנוסס על דגלים של מדינות מוסלמיות במזרח התיכון, בצפון אפריקה ובדרום-מזרח-אסיה, הוא סמל מוסלמי המדבר אל לבו של קהל היעד חובק העולם, שאותו מתיימרת 'המדינה האסלאמית' לייצג.

אייקונים של "רומח ושריון" ושל מסגד אל-אקצא מופיעים על מטבעות כסף של דירהם ועשרה דירהם בהתאמה. כלי הנשק מסמלים, על פי הפרסומים הרשמיים, את "הג'יהאד למען האל", קרי המאבק האלים, שבאמצעותו תגשים 'המדינה האסלאמית' את שאיפותיה הטריטוריאליה. הבחירה במסגד הנמצא בירושלים, שהוא האתר השלישי בקדושתו לאסלאם, מהווה עבור 'המדינה האסלאמית' יעד כיבוש עתידי. בחירה זו מעידה על חיוניותו של אתוס המאבק לשחרור ירושלים כמקור לגיטימציה דתי-לאומי ועל מחשבה, כי ערכו ההסברתי של מאבק לשחרור אתר זה עולה אף על זה של מאבק לשחרור שני האתרים הקדושים ממנו – מכה ואל-מדינה.

סמלים בעלי אופי עיראקי-סורי מקומי

שלושה המטבעות הנוספים מייצגים סמלים בעלי גוון פרטיקולרי, הסותר לכאורה את המסר הגלובאלי של 'המדינה האסלאמית'. הם עוצבו בזיקה לגבולותיה הנוכחיים, בהשראת אייקונים עיראקיים וסוריים מובהקים. זאת, במטרה לשווק את הדוקטרינה המהפכנית של המשטר החדש לציבור בסוריה ובעיראק דרך פריזמה סמלית מוכרת ומקובלת. לדוגמה, על מטבע נחושת של עשרים פילס נחרטו שלושה דקלים – עץ

הנחשב לסמלה הלאומי של עיראק ואשר הופיע לאורך השנים על רבים ממטבעותיה; על מטבע כסף בן חמישה דירהם מופיע המגדלור הלבן בדמשק, אשר דרכו – כך על פי מסורת נבואית המאדירה את יעודה האסלאמי של סוריה – ישוב באחרית הימים עיסא בן-מרים (ישו) לכדור הארץ, כדי להביס את דג'אל (משיח השקר); מטבע זהב בן דינר נושא איור של שיבולי חיטה – סמל מסורתי של תחייה כלכלית, שהיה בשימוש גם על ידי המשטרים בעיראק ובסוריה.

המשמעויות הכלכליות

לצד המשמעויות הסמליות שיוחסו להנפקת המטבעות, 'המדינה האסלאמית' נימקה מהלך זה כצעד כלכלי בעל יומרות אסטרטגיות. דובריה ייחסו לו שלושה יתרונות מרכזיים:

המרת מטבעות "אסורים" במטבעות "כשרים" בהתאם לדוקטרינה הסלפית של 'המדינה האסלאמית', הנפקת מטבעות אסלאמיים תיצור לראשונה, מאז קץ הח'ליפות העות'מאנית, מערכת מוניטארית שעולה בקנה אחד עם ציוויי ההלכה, השוללים שימוש בשטרות, חלפנות, סחר באג"ח וכמובן – הלוואה בריבית. לשיטתה, אשר קרוב לוודאי תיראה אנכרוניסטית ואף גרוטסקית בעיני הכלכלן המצוי, הכלכלה העולמית המודרנית נשענת על שטרות נייר "חסרי-ערך" ואחריות לתקופות של אינפלציה, שפל ומשבר. מאידך גיסא, שימוש במטבעות זהב, כסף ונחושת, שלהם ערך "טבעי", יקנה לכלכלת 'המדינה האסלאמית' יציבות, חסינות ואמינות, ויעניק לאזרחיה ביטחון, כי פת לחמם לא תאבד ורכושם לא ירד לטמיון בשל צניחה אפשרית בשערי המטבע.

התנערות מתלות בכלכלת המערב על פי הודעתה הרשמית של 'המדינה האסלאמית', המטבעות החדשים יאפשרו לה להתנתק "מהמערכת הפיננסית הרודנית, שנכפתה על המוסלמים והיוותה גורם לשעבודם, להתרוששותם, לבזבוז משאבי האומה האסלאמית ולהפיכתה טרף קל עבור היהודים והצלבנים". הטבעת המטבעות תוארה כצעד של היחלצות מההגמוניה הכלכלית הנכפית על ידי ארצות הברית ו"חבורה נבזית של יהודים" היושבים בבנק העולמי ובקרן המטבע הבינלאומית ושולטים בשווקים הפיננסיים בעולם". על פי תיאוריית קונספירציה זו, ארצות הברית נהנית כיום ממונופול על הפקת הנפט, "בו חנן האל את האומה המוסלמית", וכופה את הדולר כמטבע יחיד לקביעת שער הנפט. זאת, במטרה לגזול מהמוסלמים את כספם ומשאביהם ולממן את כלכלתה על חשבונם. מנגד, מטבעות ממתכות טהורות ישחררו את הח'ליפות האסלאמית מהכפיפות לכלכלת הדולר, מאחר שלא תזדקק להכרה מהבנק העולמי או מקרן המטבע ויהיה קשה להטיל עליה סנקציות.

חידוש ימי הזוהר של האסלאם לדידה של 'המדינה האסלאמית', הנפקת מטבעות משלה תזרז את קריסת הכלכלה האמריקאית ותביא לשקיעתה של ארצות הברית כמעצמה עולמית ולעליית ח'ליפות האסלאם על חשבונה. זאת, מכיוון שצעד זה יעודד מדינות מדוכאות נוספות ללכת בדרכה של 'המדינה האסלאמית', לשחרר את מטבעותיהן מההגמוניה המערבית המשפילה ולהשיג עצמאות פיננסית. תגובת שרשרת זו עתידה, בראיית הנהגתה של 'המדינה האסלאמית', לגרום לקריסה מהירה של "כלכלת השטרות הצבעוניים" ולהיווצרותה של "כלכלת ייצור אמתית", אשר תשנה את ההיררכיה הקיימת בין מדינות העולם ותעניק למוסלמים עליונות על הכופרים.

סיכום והמלצות

יוזמתה המוניטארית של 'המדינה האסלאמית' משלבת פנטזיה ומשאלת לב, ולא נראה שתציב בפני המערב איום כלכלי. עם זאת, הנפקת מטבעות עצמאיים מהווה צעד סמלי, העשוי לשפר את יוקרתה של 'המדינה האסלאמית' בעיני קהלי יעד מוסלמיים, לחזק את תחושת המשילות שהיא משדרת פנימה והחוצה ולבסס את אחיזתה בטריטוריה שבשליטתה. תכניתה מעידה על כך היא אינה מסתפקת ביעד של כיבוש המדינות הישנות ובהחרבת מוסדותיהן ומסגרותיהן, אלא מקדישה חלק ממשאביה לתהליכים ארוכי-טווח של בניין מדינה וכינון סמלי שלטון חדשים. מדיווחים שונים אף עולה, כי 'המדינה האסלאמית' רכשה זהב, כסף ונחושת, במגמה להעביר את פרויקט ההטבעה לפסים מעשיים.

'המדינה האסלאמית' הפנימה, כי על מפעלה המדיני-מהפכני, שהחל במסגדים ונמשך בשדה הקרב, להתמקד גם בגיוס נאמנותם של תושבי האזורים שנכבשו – בין היתר דרך ארנקיהם. גם על הגורמים הנאבקים נגד חתירתה של 'המדינה האסלאמית' להגשמת החזון שהיא מייצגת להפנים זאת. על הקהילה הבינלאומית להגביר את הלחץ הכלכלי על 'המדינה האסלאמית' באמצעות המשך פגיעה בסחר הנפט המקנה הון נזיל לפעילותיה, ובכלל זאת ההצטיידות במתכות החיוניות להטבעת המטבעות. במקביל, על הקהילה הבינלאומית להתחיל לגבש תכנית לשיקומן של עיראק וסוריה, במטרה להבטיח אופק כלכלי חיובי לאוכלוסיותיהן הדלות ולמנוע מהן ללכת שבי אחר האסלאם הרדיקלי – גם כדי לקדם אינטרסים חומריים.